

HULIGANSTVO, KRIMINAL I KAZNENA POLITIKA
HOOLIGANISM, CRIME AND PUNISHMENT POLICY

STRUČNI ČLANAK

Msc Maja Ilić*

Sažetak:

Svedoči se čestim medijskim izveštajima o neredima i nasilju koje prati sportske događaje u državi. Masovne tuče na terenu i van njega, koje rezultiraju desetinama povređenih „navijača“ predvođenih vođama navijača, postale su svakodnevnicom u okruženju. Međutim, to je samo „nus pojava“ drugih mnogo dubljih problema koje pogađaju društvo, a jedna od njih je i huliganstvo. Urušene društvene norme i vrednosti kao i devijantna kultura među mladoom populacijom, predstavljaju glavni uzrok i problem koji proizilazi iz veze između huligana, politike i kriminala.

Ključne reči: nasilje, neredi, navijači, sportski događaji, vođe navijača, huliganstvo, politika, kriminal.

Abstract:

Evidenced by frequent media reports about the riots and the violence that accompanies sporting events in the country. Mass beats on and off the court, resulting in tens of casualties "fans" led lads, have become commonplace in the region. However, this is just a "side effect" of other much deeper issues that affect society, and one of them is hooliganism. Ruined social norms and values as well as the deviant culture among young people, the main cause of the problem arising from the relationship between hooligans, politics and crime.

Key words: violence, riots, fans, sports events, cheerleaders, hooliganism, politics, criminal.

1. UVODNO RAZMATRANJE

Danas je „popularno“ biti član neke navijačke grupe koja sa izvornim značenjem tog pojma nema dodirnih tačaka, već predstavlja sinonim za devijantnu subkulturu. Sa druge strane, opšta društvena i politička situacija u zemlji, zaokupljena mnoštvom problema pre svega nemogućnošću zadovoljenja osnovnih životnih potreba koje je država obavezna da omogući svakom njenom članu, stvara nezadovoljstvo i frustraciju kod svih građana, prvenstveno mlađe populacije pred kojom je tek život. Oni to svoje osećanje ispoljavaju javno u vidu revolta prema državi i društvu međutim na sasvim pogrešan način, pogrešnim

* Asistent za užu krivično pravnu oblast, - Departman za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru
E-mail: majagrujic13@gmail.com

sredstvima i neadekvatnom mestu. Nasilje na sportskim događajima je vrlo dobro poznata pojava u svim društvima i državama. Ali, odlučne i civilizovane države i njeni građani koji aktivno učestvuju u stvaranju i regulisanju odnosa u društvu, odavno su rešile ovaj problem. Većina uzroka koji izazivaju ovuz pojavu, javlja se u različitim periodima, i deluju kod nas, u zemljama našeg okruženja ali i šire. Naša država i društvo trenutno prolaze kroz kritičan momenat suočavanja sa ovom pojavom koji zahteva od nosioca političke vlasti odlučno reagovanje. Poučeni inostranim iskustvima i praksom suzbijanja i prevencije nasilja na sportskim događajima, naša država može i mora reagovati na pravi način. Na osnovu onoga što smo mogli do sada da vidimo, izgleda da ona za to nema snage ili kako nam se sve više čini, ne želi da rešava probleme iz ko zna kojih razloga. Ovakav odnos države prema ovom problemu pogađa sve građane a istovremeno šalje lošu sliku i poruku u svet koji je odavno prevazišao ovaj stupanj civilizacijskog razvoja. Zato je neophodno da nadležni organi reaguju i pokažu odlučnost da stanu na put ovoj pojavi, u suprotnom može se očekivati dalja eskalacija i produbljivanje i stvaranje novih problema u drugim društvenim oblastima života. U ovom radu, pokušaćemo da razmotrimo opšte manifestacije nasilja na sportskim priredbama, iskustva i preporuke stranih država i međunarodnih organizacija u suzbijanju i prevenciji ovog problema.

2. ZAKONSKA REGULATIVA

Normativno regulisanje oblasti sportskih priredba urađeno je sa više zakonskih akata od kojih se neki javljaju kao glavni a drugi kao sporedni. Republika Srbija je u poslednjoj deceniji donela niz zakonskih i podzakonskih akata kojima je po uzoru na uporedno zakonodavstvo i preporuke međunarodnih institucija i propisa uredila ovu oblast. Pored zakonske regulative nadležni organi su doneli i niz akcionih planova i platformi kojima se sprovode u delo pomenuti zakoni i preporuke.

Narodna skupština Republike Srbije donela je novi Zakon o sportu 31. marta 2011. godine. (Zakon o sportu, „Službeni glasnik RS“, br. 24/11 i 99/11) U članu 1. ovog zakona istaknuto je da se pored ostalog njime uređuje i organizovanje sportskih priredbi. Ova oblast regulisana je u samom poglavlju. Prema članu 157. stav 1. ZS, organizator sportske priredbe je obavezan da osigura nesmetano i bezbedno održavanje sportske priredbe i preduzme potrebne bezbednosne mere za sprečavanje nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, u skladu sa zakonom i sportskim pravilima. Nadležni nacionalni granski sportski savezi dužni su da svojim sportskim pravilima (statutima i pravilnicima) uredi mere za sprečavanje nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama koje se organizuju u okvirima njihove ingerencije. (Zakon o sportu, čl. 102, st. 1, tač. 8)

Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama koji je donet 2003. godine i menjan 2007. i 2009. godine, predstavlja prvi zakonski tekst u Republici Srbiji koji se odnosi direktno na ovu oblast regulisanja. (Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, „Službeni glasnik RS“, br. 67/2003, 101/2005, 90/2007, 72/2009, 111/2009) Zakonodavac je imao nameru da na jedan sistematičan način unese sve preporuke i pravna rešenja međunarodnih organizacija i uskladi regulative po uzoru na uporedno zakonodavstvo. U članu 1. istaknuto je da se ovim zakonom utvrđuju mere za sprečavanje nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama i u vezi sa sportskim priredbama, kao i obaveze organizatora i ovlašćenja nadležnih organa u sprovođenju mera. Zakonom se propisuju obaveze organizatora koje moraju biti preduzete u cilju obezbeđenja normalnog i mirnog toka sportskog događaja i

sprečavanja nasilja i nedoličnog ponašanja. Organizatori su prema navedenom zakonu dužni da preduzmu niz mera organizacionog i bezbednosnog karaktera, koje ćemo navesti kasnije u drugom delu rada. Kako bi se preduzele određene mere u cilju sprečavanja nasilja, zakonodavac je najpre u samom zakonu odredio sam pojam nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama i odredio nadležnost organa za sprovođenje mera. U daljem tekstu zakona propisane su obaveze sportskih saveza, društva i organizacija u cilju preventivnog delovanja i smanjenja rizika od izbijanja nasilja i nedoličnog ponašanja, zatim mere koje se preduzimaju, a kao jedna od najbitnijih stavki predviđeno je organizovanje redarske službe. Nakon toga zakonodavac je propisao mere koje se preduzimaju na sportskim priredbama povećanog rizika (obaveze organizatora), i na kraju mere koje preduzimaju nadležni državni organi u cilju sprečavanja nasilja. Za nepoštovanje propisanih mera zakon predviđa novčane kazne za sportski savez, organizaciju, klub ili drugo pravno lice ukoliko ne preduzme propisane mere u cilju obezbeđenja sportskog događaja. Prekršajne kazne predviđene su i za fizička lica koja se ne pridržavaju propisanih zabrana i remete normalno odvijanje toka događaja.

Krivični zakonik u članu 334a RS predviđeno je krivično delo „Nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi ili javnom skupu“. (Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS“, br. 85/2005, 88/205, 107/2005, 72/2009, 111/2009 i 121/2012) Radnja krivičnog dela sastoji se u fizičkom napadu ili fizičkom obračunu sa učesnicima sportske priredbe ili javnog skupa, vršenju nasilja ili oštećenja imovine veće vrednosti prilikom dolaska ili odlaska sa sportske priredbe ili javnog skupa, unošenje u sportski objekat ili bacanju na sportski teren gledaoce ili učesnike javnog skupa predmete, pirotehnička sredstva ili druge eksplozivne, zapaljive ili škodljive supstance koje mogu da izazovu telesne povrede ili ugroze zdravlje učesnika sportske priredbe ili javnog skupa, zatim neovlašćenom ulaženju na sportski teren ili deo gledališta namenjen protivničkim navijačima ili izazivanju nasilja, oštećenju sportskog objekta, njegove opreme, uređaja i instalacije, ponašanjem ili parolama na sportskoj priredbi ili javnom skupu koje izazivaju nacionalnu, rasnu, versku ili neku drugu mržnju ili netrpeljivost zasnovanu na nekom diskriminatornom osnovu usled čega dođe do nasilja ili fizičkog obračuna sa učesnicima. U stavu 5. predviđena je odgovornost službenog ili odgovornog lica koje pri organizovanju sportske priredbe ili javnog skupa ne preduzme mere obezbeđenja kako bi se onemogućio ili sprečio napad, pa usled toga budu ugroženi život ili telo većeg broja ljudi ili imovina veće vrednosti. U članu 89b predviđena je mera bezbednosti „Zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama“ koju sud može izreći učiniocu krivičnog dela kada je to radi zaštite opšte bezbednosti neophodno. Ova mera izvršava se na taj način što je učinilac krivičnog dela dužan da se neposredno pre početka vremena održavanja određenih sportskih priredbi lično javi službenom licu u područnoj policijskoj upravi, odnosno policijskoj stanici, na području na kojem se učinilac zatekao i da boravi u njihovim prostorijama za vreme održavanja sportske priredbe.

Zakon o prekršajima u članu 55a kao jednu od vrsta zaštitnih mera propisuje meru „Zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama“ koja se sastoji u obavezi učinioca prekršaja da se neposredno pre početka vremena održavanja određenih sportskih priredbi lično javi službenom licu u područnoj policijskoj upravi, odnosno policijskoj stanici, na području kojem se učinilac prekršaja zatekao i da boravi u njihovim prostorijama za vreme održavanja sportske priredbe. (Zakon o prekršajima, „Službeni glasnik RS“, br. 101/2005, 116/208 i 111/209) Ova mera slična je meri bezbednosti koju propisuje Krivični zakonik ali razlika između ova dva zakonska rešenja je u prestupu koji

je učinilac izvršio, odnosno da li se radi o krivičnom delu ili prekršaju. Na ovu oblast regulisanja primenjuje se i Zakon o okupljanju građana. (Zakon o okupljanju građana, „Službeni glasnik RS“, br. 29/2001, 101/2005) Primena ovog zakona odnosi se pre svega na navijačke grupe i time doprinosi smanjenju rizika od nastanka nasilnih i nedoličnih ponašanja van terena.

3. POJAM „HULIGANSTVA“

Huliganstvo je termin koji opisuje ponašanje koje krši pravila, društvene norme, bontona, zakona i opšte destruktivno ponašanje. Koren reči huligan, tj. huliganizam, vodi poreklo iz Engleskog jezika i u vezi sa njenim nastankom postoje mnogobrojna objašnjenja. (Etymology dictionary. (online) Dostupno na: <http://www.etymonline.com/index.php?term=hooligan>) U jednoj verziji, na osnovu policijskih izveštaja iz 1898. god., u Engleskoj, reč huligan vezuje se za ime jednog od kriminalaca iz ozloglašene tročlane bande Huligan- Hudlum - Larkin. U drugoj verziji sam termin huliganstva dolazi po Irskom prezimenu Huligan, a pojavljuje se u Velikoj Britaniji krajem HV veka, a opisuje devijantno ponašanje i način življenja uličnih bandi koje su sačinjavali. Takođe taj termin je opšte prihvaćen i opisuje ponašanje kod pojedinaca i skupine ljudi koji se svojim destruktivnim ponašanjem ne uklapaju u društvene norme i zakone te vandalizuju svoju okolinu. Takva vrsta ponašanja danas se pripisuje navijačkim grupama iz različitih sportova i to najčešće ekipnih kao što su: fudbal, košarka, rukomet i hokej. Zakoni koje krše huligani su oni opšti zakoni te je za njihovo kršenje vezano:

- vređanje po rasnim diskriminacijskim osnovama pojedinaca ili grupe;
- fizički neredi i nanošenje lakih ili teških telesnih povreda koje mogu imati i smrtnih ishoda;
- uznemiravanje javnih i privatnih svojina;
- uznemiravanje javnog reda i mira;
- ugrožavanje opšte sigurnosti upotrebom nedozvoljenih sredstava kao što su upotreba baklji, petardi i ostalih lako zapaljivih naprava koje se mogu smatrati pirotehničkim sredstvima i tako dalje.

Fudbalski huliganizam prikazan je kroz brojne dokumentarne materijale kao što su: ID, Green street hooligans, Football factory, The firm, Šišanje. Tu su takođe i mnoge knjige kao što je: Ispod čekića, The football factory i druge.

4. NASILJE NA SPORTSKIM TERENIMA

U poslednjih dvadeset godina, na geoprostoru nekadašnje Jugoslavije, na sportskim, naročito fudbalskim utakmicama, desili su se brojni oblici nasilja navijačkih grupa. Većina ovih nereda su tako drastični da poprimaju karakter najtežih krivičnih dela. Nasilno ponašanje fudbalskih gledalaca, poznato kao „ huliganizam“, svetski je fenomen otkad je fudbal postao poznat. Decenijama su navijači izazivali nemire i na terenu i van njega u skoro svim zemljama u kojima se igra fudbal. Razvoj ove subkulture doveo je do nasilja van stadiona. Posledice divljanja navijača su brojne. Materijalna šteta koja se pri tom prouzrokuje je velika. Gotovo učestale pojave su lakše i teže povrede, pa i smrt navijača. Osim ekstremnih navijača, stradaju i redari, policajci, mirni navijači, gledaoci na tribinama koji ne pripadaju navijačkim grupama, ali i slučajni prolaznici, i to zbog toga što

do nasilja navijača dolazi pre, za vreme i posle fudbalskih utakmica. U nasilju navijači pred sobom ruše sve, a iza sebe ostavljaju obeleženu okolinu, polomljena, pa i zapaljena putnička i teretna vozila, autobuse, polomljene trafike i prodavnice, prevrnutе kontejnere, kante za otpatke i drugo. To znači da se u jednom trenutku celokupna urbana sredina pojavljuje kao nezaštićeno polje, arena gde se nasilje i agresija, uključujući i paniku, sa stadiona prenosi u prostor i preoblikuje u opštegradski problem. Neretko se izazivanje opšteg haosa i pometnje koristi i za vršenje brojnih imovinskih krivičnih dela, na primer krađe iz trgovačkih i drugih objekata. Ovakvu sliku prenose televizija i štampa, što predstavlja još jedan od velikih problema, koji daje snagu i kao da pruža podršku tim ekstremnim grupama, stavljajući ih u prvi plan u odnosu na sportski događaj koji se ili završio ili tek predstoji. Dakle, mediji često, kako bi povećali svoj tiraž, huligane, njihova dela, i slobodno možemo reći vandalizam, veličaju, ne razmišljajući da na taj način, daju lažnu sliku maloletnim osobama, stvarajući u njihovim glavama, od huligana i vandala, tzv. heroje, odnsono idole. Ti mladi, nezreli ljudi, imaju snažnu želju, da jednog dana budu na tom snimku, da budu ti koji će davati intervjuе i biti saslušvani od strane organa reda, samo zarad toga, da bi neko njih nazvao „kraljevima asfalta“, ili „herojima“. Oni često dovode do toga da se nasilje smatra uobičajnim i normalnim, a publika se sve više navikava na nasilje.

Najbrojnije i najnasilnije su navijačke grupe najpoznatijih klubova: Crvene Zvezde, Partizana, Dinama, Hajduka, Sarajeva, Slobode i drugih. Navedeni a i drugi klubovi, na svoja gostovanja vode armiju navijača čije putovanje finansiraju iz budžeta kluba. Nije tajna da su navijači ovih klubova obasuti raznim privilegijama. Na čelu klubova često su i lica iz kriminalne sredine i pripadnici, pa i vođe organizovanih kriminalnih grupa i izvršioци najtežih krivičnih dela. Upravo to predstavlja još jedan od velikih problema.

Za vreme utakmica, osim sportske, između klubova na terenu odvija se i druga utakmica - utakmica između navijača na tribinama. Ona ni malo nije prijatna i ne završava se bez posledica. Sport tako postaje oblast koju više prate novinari crne hronike nego sportski novinari.

5. VEZA IZMEĐU HULIGANA, POLITIKE I KRIMINALA

Srpski huligani su tesno povezani sa političkim akterima. Dok se nasilničko ponašanje engleskih huligana vezuje pre svega za konzumiranje alkohola, događaje na fudbalskom terenu i sukobe sa protivničkim navijačima, u Srbiji je ono često u funkciji političkih predstavnika i njihovih lidera. Pored manipulacije navijačima, u sportu ili u vezi sa sportom snažno je prisutna i politička manipulacija jer i navijači su simpatizeri ili članovi političkih partija i deo biračkog tela. Navijači i navijačke grupe su izuzetno aktivni i organizovani kada su u pitanju javni skupovi koje uglavnom organizuju „desničarske“ organizacije i tada je njihovo prisustvo izuzetno zapaženo, s obzirom na brojnost, agresivnost, organizaciju, kompaktnost i način ispoljavanja nasilja.

Na teritoriji Beograda poslednjih godina nije održan ni jedan značajniji politički skup u kojem učešće nisu uzeli navijači. Prilikom održavanja političkih skupova, na snazi je dogovor o međusobnom nenapadanju i maksimalnoj međusobnoj toleranciji. Narušavanje reda, nasilje i druge delikte tada izazivaju ili vrše zajedno, učestvovajući u njima bez obzira na klubsku, odnosno navijačku pripadnost.

Veze između politike i sporta na našim prostorima počinju zloupotrebama navijača od strane političara u vreme raspada SFRJ, kada su oni tretirani ne kao nacionalisti već kao

patriote, a samo navijanje je imalo karakter predvojničke obuke. Fudbalski navijači su u srpskom društvu imali političku ulogu od početka devedesetih kada su iz njihovih redova regrutovani dobrovoljci za učešće u jugoslovenskim ratovima. Svakako da je jedan od najpoznatijih karijernih kriminalaca, a kasnije i lider paravojnih formacija, bio Željko Ražnatović Arkan, koji je takođe bio i vođa navijačke grupe Delije, najvatrenijih navijača Crvene Zvezde. On je kasnije osnovao i Srpsku dobrovoljačku gardu, regrutujući dobrovoljce i iz redova navijačkih grupa. Od Slobodana Miloševića, pa nadalje, politički lideri su stvarani i promovisani na stadionima. I ovo je jedan od razloga zašto je vlast obazriva i okleva da osudi navijačko nasilje.

Navijači su imali istorijsku ulogu 5. oktobra 2000., u srpskoj varijanti revolucije, i svrgavanju režima Slobodana Miloševića, usled čega smatraju da su stekli kredit za svoje kasnije aktivnosti. Ekstremni navijači Crvene Zvezde, Partizana i Rada su tog dana među prvima upali u Parlament, razoružali policajce u PS Stari grad, podmetnuli požar, počinili više krađa i oštećenja javne imovine i izvršili druga krivična dela. Pored toga valja primetiti da su neke vođe navijača bile u obezbeđenju pojedinih političkih lidera, a pojedinci su i sami postali političari. Osim toga, navijačke grupe se često koriste kao glasačke mašine, te je stoga političari ozbiljno računaju na njih na značajan izvor glasova i često ih štite od krivičnog progona i javne osude. Pa se zbog toga i događa da imamo dosta vođa navijača sa znatnim brojem krivičnih prijava, bez pravosnažnih presuda, koji se slobodno šetaju gradom, i ne prestaju sa svojim aktivnostima da prave pometnje ne samo na stadionima već i van njih.

Političari su takođe što nije tajnost, često i prisutni na funkcijama predsednika pojedinih sportskih klubova. Ova isprepletenost politike i sporta, za rezultat, pored ostalog, ima i nasilje. Flertovanje pojedinih političkih partija sa navijačkim grupama, na jednoj strani, i neodlučnost vlasti da se bori sa huliganima, na drugoj strani, podstiču i ohrabruju nasilje. O tome govori i nedavno otkazivanje „parade ponosa“ u strahu da nacionalističke grupe mogu izazvati ozbiljne incidente. Vlasti u ovoj situaciji nisu bile nemnočne da spreče vandalizam, već odgovorne za stvaranje takve socijalne atmosfere. Ima špekulacije da incidenti sa huliganima donekle odgovaraju vlastima jer odvrćaju pažnju ljudi sa brojnih problema sa kojima se suočava srpsko društvo.

Čak i u uslovima demokratskog poretka stadioni još uvek ostaju najbolje mesto za pokretanje čitavog niza tema, od smene klupske uprave do napada na vladu, izražavanje nacionalnog identiteta i širenje međunacionalne mržnje i netolerancije. Dakle, svaki mogući događaj vezan za sport koristi se i politizuje do te mere da može podstaći konflikt koji se onda ne ograničava samo na sportskom terenu, već postaje predmet dnevne politike u igri političkih partija. Čini se da je sve više prava priroda delovanja ekstremnih navijačkih grupa, bez obzira na tvrdnje da su njihovi razlozi rodoljublje i nacionalni interesi Srbije, uglavnom samo pronalaženje mogućnosti za ispoljavanje nasilja, i nedoličnog ponašanja, što neki navijači, odnosno većina njih, i ne sakrivaju. (Kešetović, 2011)

Neki od vođa huliganskih grupa protiv kojih je policija poslednjih godina podnela desetine prijave imaju i određene funkcije u svojim klubovima. Uzeći u obzir da su u isto vreme, u upravama klubova i političari, javne ličnosti kao i sudije, još više se potvrđuju neke od navedenih činjenica, odnosno, veze između političkih lidera i huligana. Na primer u upravi Crvene Zvezde nalazi se devetnaest navijača, a neki od njih su osumnjičeni kao izvršioци brojnih krivičnih dela. (Dostupno na: <http://www.vesti.rs/Politika/Saslusan-vodja-Srpskih-navijaca.html>)

Nije tajna da u Srbiji sport postaje ozbiljan biznis, a sportski klubovi počinju da funkcionišu kao korporacije, pri čemu se uključuju u doping, lažiranje rezultata mečeva, finansijske zloupotrebe i slično. Pored političara, i razni biznismeni i lica iz kriminalnog miljea, nalaze se zajedno u upravama sportskih klubova, i postaju idoli mladih generacija, čemu doprinose shodno navedenom i masovni mediji, koji na nedovoljno odgovoran i profesionalan način u želji za što većim tiražom, svojim izveštavanjem. Njihove međusobne veze se uspostavljaju, jačaju, ali se i s obzirom na veliki novac koji je u igri, vrlo često sukobljavaju. Uglavnom nastoje da novac poreklom iz kriminalnih poslova ubace u legalne tokove i njime nadalje ostvaruju visoke zarade, izbegavajući konfiskaciju nezakonito stečenih sredstava. Pored kriminalnih aktivnosti, javnosti su bili poznati ili kao vođe navijača ili po bliskim vezama sa navijačkim grupama i njihovim vođama. Pojedini su kontrolisali i koristili pripadnike navijačkih grupa kao masku za bavljenje kriminalnim aktivnostima (ucene, iznude, trgovina drogom i dr.). Neki od primera su i Željko Ražnatović Arkan – u upravi FK Obilić, Radoslav Trlajić – Bata trlaja, potom Goran Mijatović Mita, u upravi FK Bežanija, zatim Jusif Bulić Jusa u upravi FK Železnik. Ovaj segment nasilja u vezi sa sportskim i kriminalnim okruženjem predstavlja kompleksan aspekt ugrožavanja bezbednosti, posebno kada se ima u vidu da većina još nije, ili nije u potpunosti rasvetljena. Da je rukovođenje sportskim organizacijama bilo i jeste veoma rizično potvrđuje i slučaj ubistva generalnog sekretara FS SCG, Branka Bulatovića, marta 2004. godine u Beogradu. (Dostupno na: http://www.navidiku.rs/magazin/zabava/branko-bulatovic-zrtva-otentata_16640) O kriminalizaciji društva i sporta u novije vreme govori i nedavni primer bivšeg predsednika fudbalskog saveza Srbije, Zvezdana Terzića, optuženog za umešanost u nezakonite prodaje igrača. (Dostupno na: <http://sr.wikipedia.org/sr>)

6. EVROPSKA KONVENCIJA O NASILJU I NEDOLIČNOM PONAŠANJU GLEDALACA NA SPORTSKIM PRIREDBAMA

Organizovana primena nasilja od strane uglavnom mladih navijačkih grupa već dugo nije samo spontana reakcija na dešavanja na terenu, već predstavlja u napred planirane i organizovane aktivnosti. Sportsko takmičenje i tereni koriste se samo kao vremeniski i prostorni uslov da bi se realizovalo vlastito agresivno ponašanje i bes. Cilj te agresivnosti nisu samo protivničke navijačke grupe, nego i drugi gledaoci, klub i policija. Huligani stalno pronalaze nove načine sukoba, pri čemu je upotreba alkohola i droga sve češća. Sve to prati i povećana sposobnost planiranja grupa huligana putem mobilnih telefona i interneta. Dakle, moderni vidovi komunikacije se redovno i neograničeno koriste u organizovanju i zakazivanju tuča navijača daleko od stadiona, u otkrivanju i dojavljivanju o kretanju i akcijama policije i slično, što odgovara postupcima drugih prestupnika u vršenju krivičnih dela.

U Republici Srbiji poslednjih godina rizik nastanka stanja panike, nereda i povreda na sportskim priredbama, usred nekontrolisanog delovanja okupljenih gledalaca, dostigao je neslućene razmere. Najčešći uzročnici i vinovnici bili su navijači, ali svoj „doprinos“ dali su i sami sportisti. Poštovanje krivične i prekršajne odgovornosti počinitelaca akata nasilja pokazalo se kao nedovoljno za eliminisanje huliganstva sa srpskih sportskih borilišta. Po mišljenju mnogih autora, osnovni uzrok leži u blagoj kaznenoj politici naših sudova, ishitrenom donošenju Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama. (Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, „Službeni glasnik RS“, br. 67/2003, 101/2005, 90/2007, 72/2009, 111/2009)

Sve ovo je navelo društvo, kako kod nas tako i u svetu, da se na ozbiljan i adekvatan način, pristupi što šire ovom problemu, kako bi se on sprečio na najbolji način, i kako bi u buduće na sportskim priredbama, jedina stvar bila vezana za sport, i dešavanje na terenu a ne kao danas, posle velikih mečeva naših timova, u konferencijama za štampu posle utakmice se pojavljuju umesto trenera, navijači, navijači uleću na teren nezadovoljni, skidaju kapitenske trake, dresove igračima, i sve to postaje bitnije od utakmice, koja je trebala da bude u prvom planu. Zbog svega ovoga donešeno je mnogo zakona kako u Evropi tako i kod nas. Jedan od bitnijih stvari jeste i Evropska konvencija o nasilju i nedoličnom ponašanju gledalaca na sportskim priredbama, posebno na fudbalskim utakmicama (European Convention on Spectator Violence and Misbehaviour at Sports Events and in Particular at Football Matches). (Dostupno na: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/120.htm>) Ova Konvencija usvojena je 19. avgusta 1985. godine u Strazburu. (Konvencija je ratifikovana Zakonom o ratifikovanju Evropske konvencije o nasilju i nedoličnom ponašanju gledalaca na sportskim priredbama, posebno na fudbalskim utakmicama, Službeni list SFRJ-Međunarodni ugovori, br. 9/1990.)

Cilj donošenja konvencije bio je propisivanje standarda i mera za sprečavanje i kontrolu nasilja na sportskim priredbama. Konvencija je do danas ostala najvažniji sportski dokument koji reguliše oblast sprečavanja nasilja na sportskim priredbama. Članom 8 Konvencije obrazovan je stalni komitet za praćenje njene primene. Stalni komitet je, prema članu 9, st. 1, tač. c, ovlašćen da daje preporuke državama ugovornicama u vezi sa merama koje treba preduzeti u svrhu primene konvencije.

7. OBAVEZE REDARSKE SLUŽBE I ORGANIZATORA SPORTSKIH PRIREDBI I PREDLOG SAVETODAVNOG TIMA SAVETA EVROPE

U našoj zemlji mora dosta toga da se uradi po pitanju nasilja na sportskim priredbama, da nam na to ukazuju brojni primeri kako iz prošlosti tako i sadašnji, ili nam na to ukazuju organizacije iz Evropske Unije (FIFA ili UEFA). Da li će te mere biti tako rigorozne kao u Engleskoj, ili nekoj drugoj zemlji, da li će država da počne ovim problemom da se bavi vrlo ozbiljno i temeljno, i na kraju da li će pravosuđe konačno početi efikasnije da sprovodi zakone u delo, to su sve pitanja koja u budućnosti moramo da pokrenemo. Obaveza organizatora sportske priredbe da obrazuje odgovarajuću redarsku službu ili da angažuje pravno lice ili preduzetnika radi obavljanja poslova fizičkog obezbeđenja i održavanja reda na sportskoj priredbi regulisana je članom 8 Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, i spada u „mere koje se preduzimaju na sportskim priredbama“. I organizator sportske priredbe povećanog rizika je dužan da preduzme sve uobičajne mere, ali pored toga, on ima i čitav niz dodatnih obaveza koje se, pre svega, odnose na obezbeđenje odgovarajućeg sportskog objekta.

Za obavljanje poslova fizičkog obezbeđenja i održavanja reda na sportskoj priredbi može se angažovati kao redar samo lice koje je prošlo program Ministarstva unutrašnjih poslova, s tim da ministar nadležan za unutrašnje poslove propisuje program i način sprovođenja obuke za obavljanje poslova fizičkog obezbeđenja i održavanja reda na sportskoj priredbi. (Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, „Službeni glasnik RS“, br. 67/2003, 101/2005, 90/2007, 72/2009, 111/2009., čl. 8a i 20)

Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama iz 2009. godine propisano da je od 1.1.2011. prilikom obavljanja poslova fizičkog obezbeđenja i održavanja reda na sportskoj priredbi, redarska služba dužna da: 1) zabrani pristup objektu na kome se održava sportska priredba licima koja su pod uticajem alkohola ili drugih opojnih sredstava, ili se iz njihovog ponašanja može zaključiti da su skloni nasilnom ili nedoličnom ponašanju; 2) odvoji gostujuće navijače usmeravanjem na posebne ulaze i izlaze iz sportskog objekta i posebni deo gledališta koji je za njih određen; 3) obezbedi da gledalac sedi na tačno određenom mestu; 4) onemogući ulazak gledalaca na sportski teren i spreči njihov prelazak iz jednog dela gledališta namenjen navijačima jednog kluba u drugi; 5) onemogući unošenje ili prodaju alkoholnih pića u sportskom objektu; 6) onemogući unošenje u sportski objekat predmeta koji se mogu upotrebiti u nasilničkim postupanjima (pirotehnička sredstva, motke, flaše i slično), odnosno kojima se može ometati tok sportske priredbe (ogledala, laserski pokazivači, zvučni uređaji veće snage, transparenti ili obeležja kojima se podstiče rasna, verska, nacionalna ili druga netrpeljivost i mržnja, odnosno čiji je sadržaj uvredljiv ili nepristojan i slično.); 7) onemogući unošenje u sportski objekat i isticanje navijačkih simbola koji su većih dimenzija i mogu ometati rad službenih lica, osim zastava, šalova, kapa i dresova sa obeležjima kluba; 8) upozori, odnosno udalji gledaoca koji svojim ponašanjem ili propuštanjem određene radnje može izazvati nasilje na sportskoj priredbi, ugroziti bezbednost učesnika sportske priredbe ili ometati njen tok; 9) ne dozvoli pristup sportskom objektu licu kome je izrečena mera bezbednosti, odnosno zaštitna mera zabrane prisustvovanja određenim sportskim priredbama. Gledalac, odnosno grupa gledalaca je, u svakom slučaju, dužna da postupa po nalogima redarske službe prilikom obavljanja poslova. Od 1. januara 2011. godine, redar je ovlašćen, shodno članu 86 ZSNP, i da upotrebi fizičku snagu ako na drugi način ne može da odbije istovremeni protivpravni napad od sebe ili od drugog lica, ili napad usmeren na oštećenje ili uništavanje imovine, sredstava ili opreme. (Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, „Službeni glasnik RS“, br. 67/2003, 101/2005, 90/2007, 72/2009, 111/2009) O upotrebi fizičke snage redar je dužan da sačini pismeni izveštaj koji će sadržati sve podatke od značaja za ocenu opravdanosti i pravilnosti upotrebe fizičke snage, i da ga podnese organizatoru najkasnije 24 časa od upotrebe fizičke snage. Taj izveštaj organizator je dužan da dostavi nadležnoj policijskoj upravi najkasnije 48 sati od upotrebe fizičke sile.

Organizator sportske priredbe snosi troškove koji se odnose na preduzimanje preventivnih mera, mera koje se preduzimaju na sportskim priredbama i mera koje se preduzimaju sportskim priredbama povećanog rizika, uključujući i troškove rada redarske službe. Organizator može sa Republikom Srbijom da zaključi ugovor o obavljanju određenih poslova obezbeđenja sportske priredbe i sprovođenja određenih mera za sprečavanje nasilja i nedolično ponašanje gledalaca koji ne spadaju u redovne poslove održavanja javnog reda i mira. Zakonom o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama propisano je i da se novčanom kaznom od 1.000.000 do 2.000.000 dinara kažnjava za prekršaj sportski savez, sportsko društvo, sportska organizacija – klub ili drugo pravno lice, organizator sportske priredbe ako : ne obrazuje, odnosno ne angažuje odgovarajuću redarsku službu; angažuje redara koji nije prošao program obuke ministarstva; redarska služba ne obavlja poslove fizičkog obezbeđenja i održavanja reda na sportskoj priredbi.

Takođe kaznom zatvora od 30 do 60 dana i novčanom kaznom od 50.000 do 150.000 dinara kazniće se za prekršaj fizičko lice ako ne postupi po nalogima redarske

službe prilikom obavljanja poslova fizičkog obezbeđenja i održavanja reda na sportskoj priredbi. Za navedini prekršaj fizičkog lica predviđeno je i da se, uz kaznu za prekršaje, obavezno izriče i zaštitna mera zabrane prisustvovanja određenim sportskim priredbama.

Sa stanovišta rada, redarske službe treba pomenuti i odredbu člana 11, tač. 3 Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama kojom je propisano da je organizator sportske priredbe povećanog rizika obavezan da odredi i odgovorno lice zaduženo za sprovođenje mera propisanih tim zakonom i saradnju sa Ministarstvom. (Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, „Službeni glasnik RS“, br. 67/2003, 101/2005, 90/2007, 72/2009, 111/2009) Od 19. do 21. novembra 2008. godine, delegacija Stalnog komiteta Saveta Evrope za sprečavanje nasilja gledalaca bila je u konsultativnoj poseti Republici Srbiji. Kao rezultat ove savetodavne posete Srbiji, T- RV tim predstavio je dvadesetdve preporuke u Izveštaju o Konsultativnoj poseti Srbiji povodom primene Konvencije. Osnovna zapažanja ovog tima bila su vezana za činjenicu da nepostoji dovoljna kordinacija između različitih nivoa javnih vlasti i drugih lica koja su nadležna za sprečavanje nasilja na sportskim priredbama. Za rad redarskih službi od posebnog značaja su sledeće preporuke državnim organima: da propiše specifične zakone o kontrolnim sobama stadiona; da propiše specifične zakone o oficirama za bezbednost i redarima; da pažljivo razmatra osmišljavanje i primenu mera kojima bi se osigurala kontrola gledalaca u okviru stadiona na nerepresivan način; da propiše zakone o licenciranju stadiona i drugih sportskih infrastruktura, postavi jasna pravila za određivanje bezbednosnog kapaciteta na mestima sportskih takmičenja i odredi nezavisan organ za pregled stadiona. (Izveštaj Savetodavne grupe o konsultativnoj poseti Srbiji povodom primene Konvencije, 19-21 11.8.2008., Savet Evrope, Strazbur, 6.4.2009.- T-RV (2009) 3, Arhiva Ministarstva omladine i sporta Srbije)

Na sednici održanoj 3. decembra 2009. godine, Savet za sprečavanje nasilja i nedoličnog ponašanja u sportu Republike Srbije odlučio je da usvoji Akcioni plan za sprečavanje nasilja u sportu. Ciljevi akcionog plana su otklanjanje društvenih okolnosti koje proizvode ovu vrstu nasilja, kao i stvaranje svesti u celom društvu, a posebno među omladinom (jer je utvrđeno da su najčešće žrtve i počinioci nasilja pripadnici mlađe generacije) o štetnosti činjenja nasilja, kao i predstavljanje pozitivnih uzora. Akcioni plan je trebalo da realizuje preporuke T-RV tima Saveta Evrope, ali mnoge preporuke njime nisu uopšte obuhvaćene. Za rad redarskih službi posebno su značajne dve planirane aktivnosti: 1) usvajanje spiska bezbednosnih i sigurnosnih mera, po ugledu na dokumenta Saveta Evrope, i pismeno određenje nadležnosti, i 2) izrada Pravilnika o redarima. Trebalo je da obe aktivnosti budu završene do kraja 2010. godine. One, međutim, nisu realizovane. Razlog je jednostavan - iako je Akcioni plan usvojen pre poslednjih izmena Zakona o sprečavanju nasilja, u njemu nisu stvoreni zakonski osnovi za usvajanje planiranih akata i njihovu pravnu obaveznost. Jedino je omogućeno donošenje Pravilnika o obuci redara, a i on je donet posle zakonom predviđenog roka.

Nakon razmene pisama sa UEFA - om tokom 2011. godine, Ministarstvo unutrašnjih poslova je konačno donelo Pravilnik o programu i načinu sprovođenja obuke za obavljanje poslova redara na sportskoj priredbi (Sl. Glasnik RS, br. 28/2011). Osnovna rešenja iz tog pravilnika su: 1) obuku sprovodi Ministarstvo unutrašnjih poslova u jednom od centara za obuku; 2) obuku polaznika mogu vršiti predavači koji imaju propisanu stručnu spremu, odnosno zvanje; 3) prijavu za obuku podnosi organizator sportske priredbe, pravno lice ili preduzetnik koji obavljaju poslove fizičkog obezbeđenja, a prijava se podnosi policijskoj upravi nadležnoj po mestu sedišta podnosioca; 4) Ministarstvo

evidentira kandidate koji su prošli obuku, izdata uverenja, održanu nastavu, odnosno predavače koji izvode nastavu, raspored časova, spisak polaznika, dnevnik rada; 5) osnovna i dodatna obuka polaznika sprovodi se po Pravilnikom propisanom programu obuke lica koja obavljaju poslove redara na sportskoj priredbi; (Dostupno na: http://www.sarbija.gov.rs/extfile/sr/165814/pz_o_privatnom_obebedjenju00580_cyt.zip) 6) provera znanja kandidata vrši se u toku obuke, pismenim i usmenim ispitivanjem i praktičnom proverom kandidata; 7) polazniku koji uspešno završi obuku izdaje se Uverenje o obučenosti za obavljanje poslova redara na sportskim priredbama; 8) poslove redara mogu obavljati samo lica koja imaju Uverenje, i 9) posle pet godina od dana izdavanja Uverenja pohađa se dodatna obuka, a ona se izvodi i u slučaju da se u postupku nadzora uočeni propusti u obavljanju poslova redarske službe ili ako je došlo do izmene propisa kojima su regulisani poslovi redara na sportskoj priredbi. Lica koja vrše poslove obebedjenja moraju da ispune propisane uslove u roku od jedne godine od dana stupanja na snagu zakona. Jedino fizička lica koja su u vreme stupanja na snagu zakona zaposlena kod pravnih lica koja vrše poslove privatnog obebedjenja u neprekidnom trajanju od najmanje pet godina mogu nastaviti rad, a zahtev za minimalnim stručnim obrazovanjem moraju ispuniti u roku od tri godine od dana stupanja na snagu zakona.

8. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Svakodnevnim neredima i sukobljavanju navijačkih grupa na terenu i van njega koja rezultiraju desetinama povredjenih i nažalost u nekim slučajevima usmrćenih osoba, mora se stati na put. Demokratska je obaveza države da rešava ove probleme i omogućí normalan i bezbrižan život svim građanima. Kao što se da videti, mnoge države koje su imale problem sa ovom pojavom, pokazale su odlučnost i spremnost da se suprotstave. Poučeni tim iskustvima, nosioci političke valsti u našoj državi mogu i moraju da se suprotstvaljaju ovom problemu. Videli smo da je zakonodavac u poslednjih par godina otpočeo sa donošenjem seta zakonskih propisa koji uređuju i regulišu ovu oblast, kao i akcionih planova za njihovo realizovanje. Međunarodne organizacije pokazale su spremnost da nam pomognu u ovoj borbi, predlažući niz preporuka i mera koje treba preuzeti, ali sa druge strane su jasno stavile do znanja da neće tolerisati dalje proširivanje problema, pre svega ukoliko se ispoljava sa inostranim elementom. Sada je red na državi, da pokaže odlučnost i spremnost da te preporke i iskustva sprovede u delo i počne sa sistemskim rešavanjem problema.

Iako vidimo pomake na tom planu, čini nam se da to nije ona rešenost ka suzbijanju koja je neophodna i što je još bitnije kasnijoj prevecniji ovog problema. Izostaje ta odučnost i volja koja je potrebna da bi se tako duboki i složeni problemi rešili. Ostaje da vidimo u narednom periodu kakva će biti odluka države i nadležnih institucija kada je u pitanju ova oblast, s obzirom da nemamo vremena za čekanje jer je ova pojava dobila kritičnu dimenziju.

Međutim ističe se da zbog kompleksnog problema, nasilje na sportskim priredbama nije moguće otkloniti samo primenom represivnih mera od strane policije, već taj problem zahteva sveobuhvatnu saradnju društva, odnosno organizatora sportskih priredbi, uključujući i saradnju između različitih resora i organizacionih jedinica unutar policije, u iznalaženju što boljih preventivnih mera za suzbijanje nasilja na sportskim priredbama.

LITERATURA:

1. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/120.htm>;
2. <http://sr.wikipedia.org/sr>;
3. <http://www.etymonline.com/index.php?term=hooligan>;
4. http://www.navidiku.rs/magazin/zabava/branko-bulatovic-zrtva-otentata_16640;
5. <http://www.vesti.rs/Politika/Saslusan-vodja-Srpskih-navijaca.html>;
6. Izveštaj Savetodavne grupe o konsultativnoj poseti Srbiji povodom primene Konvencije, 19-21 11.8.2008., Savet Evrope, Strazbur, 6.4.2009.- T-RV (2009) 3, Arhiva Ministarstva omladine i sporta Srbije;
7. Kešetović, Ž., 2011, Huligani u Srbiji u trouglu sporta, politike i kriminala, Beograd, Fakultet bezbednosti;
8. Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS“, br. 85/2005, 88/205, 107/2005, 72/2009, 111/2009 i 121/2012.
9. Nikolić, Z., 2000, Kriminologija sa socijalnom patologijom, Beograd, Narodna knjiga;
10. Nikolić, Z., 2012, Navijačke i parapolitičke grupe socijalnopsihološki aspekti, Beograd, Bezbednost, br. 1.
11. Vuković, S., 2011, Savremeni pristupi i problemi u socijalnoj prevenciji kriminala, Beograd, Bezbednost, br. 3.
12. Zakon o okupljanju građana, „Službeni glasnik RS“, br. 29/2001, 101/2005.
13. Zakon o prekršajima, „Službeni glasnik RS“, br. 101/2005, 116/208 i 111/209.
14. Zakon o ratifikovanju Evropske konvencije o nasilju i nedoličnom ponašanju gledalaca na sportskim priredbama, posebno na fudbalskim utakmicama, Službeni list SFRJ-Međunarodni ugovori, br. 9/1990.
15. Zakon o sportu, „Službeni glasnik RS“, br. 24/11 i 99/11.
16. Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, „Službeni glasnik RS“, br. 67/2003, 101/2005, 90/2007, 72/2009, 111/2009.
17. Živković, S., 2011, Specifičnosti panike u vanrednim situacijama, Beograd, Bezbednost, br. 3.